

3^e jaargang
oktober 1999

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging.

VOORWOORD

Beste vlinderliefhebbers,

Het vlinderseizoen zit er bijna op en het wordt tijd dat we de balans opmaken van de afgelopen zomer. Voor een aantal van ons betekent dat het invullen van de bekende waarnemingslijsten, anderen brengen binnenkort uren door achter de computer om hun gegevens in te voeren. Op de komende ledenvergadering zullen we wel horen hoe de waarnemingen dit jaar zijn verlopen en of er nog spectaculaire vangsten zijn gedaan. De excursies hebben we dit jaar allemaal kunnen laten doorgaan, al waren de weersomstandigheden niet altijd even optimaal. Maar ook bij wat minder gunstig weer kom je nog genoeg leuke dingen tegen en in elk geval heb je de mogelijkheid om elkaar weer eens in het veld te ontmoeten. Van elk van de excursies wordt overigens uitvoerig verslag gedaan in deze Flinterwille. De vlinders hebben overigens het afgelopen seizoen regelmatig de krant gehaald. Meestal waren dat berichten over de achteruitgang van de dagvlinderstand in Nederland. Eind september haalde een onderzoek van onze vlinderwerkgroep naar het voorkomen van het Veenhooibeestje in het Fochteloërveen de regionale dagbladen. In dit nummer van Flinterwille kunt u meer over dit onderzoek lezen.

Een ieder zal ook nieuwsgierig zijn naar de stand van zaken met betrekking tot de Friese dagvlinderatlas. De “dagelijkse redactie”, bestaande uit Gerard Bergsma, Freek Nijland, Siep Sinnema, Kars Veling en Philip Zeinstra, komt regelmatig bijeen in Leeuwarden. Een aantal hoofdstukken is vrijwel gereed en ook het uitzoeken van de benodigde foto's is in een vergevorderd stadium. Het meeste werk gaat nu nog zitten in de soortbeschrijvingen. We gaan er van uit dat de atlas in september 2000 kan worden gepresenteerd.

Ik hoop u allen te kunnen begroeten op onze najaarsvergadering op 16 november in Leeuwarden!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	pag. 1
Inhoud	2
Aankondiging najaarsbijeenkomst 1999	3
Verslag voorjaarsbijeenkomst 1999	4
Waard om te lezen	6
Mutaties Ledenlijst	6
Houdt het Veenhooibeestje het hoofd boven water?!	7
Verslag excursie Aekingerzand	15
Verslag excursie Staniastate en Griekse en Turkse Bosjes	18
Verslag excursies in samenwerking met It Fryske Gea	19

Aankondiging Najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op dinsdag 16 november 1999 in het Fries Natuurmuseum, Schoenmakersperk 2 te Leeuwarden.

Aanvangstijd: 's avonds om 19.30 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Stand van zaken dagvlinderatlas Friesland.
4. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
NB. Wanneer er dia's zijn, behandelen we deze direct na de pauze.
5. Pauze.
6. Onderzoek dagactieve nachtvlinders. Een verslag van Gerrit Tuinstra.
7. Vlinders van het Fochteloërveen. Een verslag van Henk en Auke Hunneman.
8. Rondvraag.
9. Sluiting om uiterlijk 22.00 uur.

Attentiepunten:

- Contributie kan worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee.
- Ingevulde waarnemingsformulieren (ook voor de atlas) kunt u inleveren bij Janny Sinnema.
- Blanco waarnemingsformulieren zijn verkrijgbaar bij de secretaris.

Met vriendelijke groet en tot ziens.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Gerard Bergsma - secretaris.

Verslag Voorjaarsbijeenkomst 1999

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zondag 11 april 1999 in het Natuurmuseum te Leeuwarden. Voorzitter Philip Zeinstra verwelkomt 28 leden. Na opening van de bijeenkomst volgen de mededelingen. Doeke Stienstra wordt welkom geheten als nieuw lid. Helaas was vergeten hem in de recente ledenlijst op te nemen. Dit wordt alsnog geregeld.

Het "in memoriam" voor de heer W. de Jong (in Flinterwille van maart 1999) is geschreven door Philip Zeinstra. De bijeenkomst van de sectie Ter Haar op 24 april 1999 wordt nog even onder de aandacht gebracht. Liefhebbers kunnen zich opgeven. We gaan carpoolend naar Lexmond.

Gerard Bergsma is gisteren (10 april 1999) aanwezig geweest op de vlinderwerkgroependag van de Vlinderstichting in Culemborg. Een belangwekkende mededeling hier was, dat 10 jaar vlindermonitoring aangeeft, dat het beslist niet beter gaat met de dagvlinders. Uitgaande van de nullijn in 1989 wordt nu geconstateerd, dat vrijwel alle in Nederland aanwezige dagvlindersoorten een lichte tot sterke achteruitgang vertonen. Dit geldt ook voor de algemene soorten.

Er zijn veel ingekomen stukken. De nieuwe veldgids voor dagvlinders van de combinatie KNNV/Vlinderstichting is verschenen. Het is een prachtig boekwerkje geworden. Prijs NLG 44,95 voor donateurs van KNNV en Vlinderstichting. Anders NLG 49,95. Tevens is het "Herstelplan voor dagvlinders" van de Vlinderstichting gelanceerd en verkrijgbaar.

Punt 3: Stand van zaken dagvlinderatlas. Er zijn wat problemen op redactioneel gebied geweest, maar deze zijn inmiddels opgelost. Alles verloopt nu goed qua werkverdeling en planning. We zoeken nog een prominente persoon voor het voorwoord. Verder is het historisch overzicht van importantie. Philip Zeinstra en Siep Sinnema hebben deze taak op zich genomen. Daarbij moet ook aan bepaalde historisch belangrijke vlindersaars een bezoek worden gebracht. De redactie van de atlas is nu bezig met het schrijven van de essentiële onderdelen. Tevens is een eindredactie gevormd, die het geschrevene inhoudelijk en tekstueel beoordeelt. Het komende seizoen kan nog voor de atlas worden geïnventariseerd. Kaartjes met de laatste stand van zaken zijn verkrijgbaar bij de secretaris. Er zijn nog enkele witte vlekken in de provincie! Ook proberen we aansluiting te krijgen bij "Simmer 2000"; de grote manifestatie volgend jaar.

Punt 4: Er zijn dia's van Dick Goslinga (Oranje luzernevlinder +rups van het Avondrood). Johan Fokkema laat een aan het Natuurmuseum toegestuurde dia zien van een Wilgebladwesp.

Siep Sinnema meldt een nieuwe nachtvlindersoort in hun tuin: *Pachynemia hippocastanaria*. Ook deelt hij mee, dat er een Vlinder Encyclopedie van Wijbren Landman is verschenen. De heer Landman werkt als bioloog in het Noorder Dieren Park te Emmen en was indertijd verantwoordelijk voor de oprichting van de beroemde vlindertuin. De encyclopedie is een uitgave van REBO Productions en kost slechts NLG 17,95. Dat is vrijwel niets voor dit

prachtige boekwerk met vele schitterende foto's en bijbehorende tekst. Siep Sinnema leverde voor dit boek beeldmateriaal aan van een aantal Europese nachtvlinders. Het boek is bij de reguliere boekwinkels verkrijgbaar. Haast u! Philip Zeinstra geeft aan, dat dit boek thuishoort in een serie over allerlei onderwerpen. Ook het boek over paddestoelen is zeer de moeite waard om aan te schaffen.

Gerard Bergsma vertelt, dat er van de uitgever Apollo Books twee prachtige boeken zijn verschenen over bloedvlekvinders (The Western Palaearctic Zygaenidae) en metaalvlinders (The Forrester Moths). Respectievelijk circa NLG 180,00 en NLG 120,00. Verkrijgbaar via Vermandel.

Philip Zeinstra zegt, dat er een student namens de Vlinderstichting bij hem is geweest voor een interview over de verspreiding, het voorkomen en de ecologie van nachtvlinders. Tevens is er een stagiaire van de Vlinderstichting bij hem geweest om te praten over moerassoorten (nachtvlinders). Een en ander in verband met adviezen over inrichtings- en beheersrichtlijnen voor terreineigenaren.

Philip Zeinstra vraagt de aanwezigen, of zij leuke vlinderplekjes in Friesland weten waar ze zelf graag komen. Voor de atlas zou het mooi zijn, wanneer hiervan een aantal zouden zijn beschreven. Hij vraagt, of men dan de moeite wil nemen van deze locaties een plaatsaanduiding alsmede een korte beschrijving aan te leveren. De stukjes kunnen naar hem worden gestuurd. Een aantal terreinen worden al direct door de leden opgesomd. Wij wachten vol spanning af.

Na de pauze vertelt Jelle de Vries (secretaris van de Vlinderwerkgroep Drenthe) over de activiteiten van hun werkgroep. Ook zij zijn bezig met de inventarisatie van dagvlinders per kilometerhok. Aan de hand van een aantal sheets verduidelijkt hij de huidige situatie. Er moet nog heel veel werk worden verricht om het gewenste doel (provinciale dagvlinderatlas van Drenthe) te bereiken. Over enkele jaren zal ook hun eindresultaat in de boekwinkels liggen.

Siep Sinnema neemt vervolgens de Xanthia en Agrochola nachtuilen onder de loep. Hij laat ons dia's zien van rupsen en imago's. Voor sommige van deze soorten blijken wilgekatjes een belangrijke voedselbron te zijn. Een aantal van deze nachtvlindersoorten hebben echte herfstkleuren (van helgeel tot kastanjerood). Niet verwonderlijk, omdat de herfst hun vliegtijd is. Siep heeft zelfs levende rupsen meegenomen en aangezien deze dieren een vrij verborgen leven leiden in de natuur (in knoppen van wilgekatjes o.a.) en over een goede schutkleur beschikken, is het bijzonder om ze nu in het echt te kunnen aanschouwen.

Rondvraag: Johan Fokkema (Natuurmuseum) vraagt wat hij mensen moet adviseren, wanneer ze een rups of vlinder hebben gevonden waar ze iets over willen weten (determinatie en/of opgave van de waarneming). In ieder geval moet er toezicht en controle zijn op de juistheid van de gegevens. Wat is het voor vlinder of rups (kenmerken) en wanneer en waar is hij gevonden. Johan wil allerlei vragen namens het museum eigenlijk delegeren naar bepaalde personen of

werkgroepen met de bewuste expertise. Hij wil daarover met ons eens van gedachten wisselen.

Philip bedankt Jelle de Vries en Siep Sinnema voor hun bijdragen aan deze avond en Johan Fokkema voor de gastvrijheid van het Natuurmuseum.

Verslag: Gerard Bergsma

Waard om te lezen.

In het septembernummer van het maandblad Natuur en Techniek staat een interessant artikel over de Monarchvlinder (*Danaus plexippus*). In dit met fraaie foto's geïllustreerde artikel wordt de levenscyclus van de vlinder belicht, maar de meeste aandacht gaat uit naar het trekgedrag van de Monarch. Het blijkt dat de vlinder bedreigd wordt door het verdwijnen van de voedselplant van de rups, maar vooral door het verdwijnen van de overwinteringsplaatsen in Mexico. Deze overwinteringsplaatsen zijn klein in oppervlak, slechts enkele hectares, maar daarin overwinteren miljoenen Monarchvlinders in de daar aanwezige bomen. Door houtkap worden deze overwinteringsgebieden bedreigd.

Siep Sinnema

Mutaties Ledenlijst

De volgende leden hebben bedankt:

1. De heer H. Duut te Nieuwehorne.
2. Mevrouw M.P.J. Hiensch te Drachten.

Nieuwe leden:

1. De heer D. Stienstra
Schoolstraat 2
9105 KP Rinsumageest.
2. De heer K.H. Scholten
Kleasterkamp 3
9243 KP Bakkeveen
tel. 0516-542017
3. Vereniging Natuurmonumenten
Fochtelooërveen 8
8428 RR Fochteloo.
tel. 0516-588242

Adreswijziging:

Luut de Zee
Roefke 1
8502 BV Joure
tel.0513-418013

Houdt het Veenhooibeestje 't hoofd boven water!?

Eeuwenlang bepaalde hoogveen grotendeels het karakter van het Nederlandse landschap. Thans is de voorstelling van zaken minder florissant: turfwinning, verlaging van het grondwaterpeil en luchtverontreiniging deden het hoogveen verdwijnen. Slechts in het oosten van ons land zijn over het algemeen sterk aangetaste hoogveenrestanten overgebleven. Ook het Fochtelooërveen heeft het moeilijk. Tijd voor Natuurmonumenten om de noodklok te luiden!

Teneinde de hoogveenvorming te bevorderen, besloot deze vereniging dat het grondwaterpeil plotsklaps drastisch verhoogd moest worden. Hierdoor verdwijnen echter de geschikte leefgebieden voor het Veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*), doordat de voedselplant Dophei (*Erica tetralix*) geheel zal verdwijnen. Bovendien gaat hierdoor de polstructuur van het Eenarig wollegras (*Eriophorum vaginatum*) verloren, hetgeen funest is voor de rupsen (Wynhoff, 1998). Zodoende besloot Natuurmonumenten onze vlinderwerkgroep in te schakelen. Ondergetekenden en de heren Hermsen en Saunders kregen de taak om in samenwerking met Grietje de Lange en Janny Sinnema een inventarisatie uit te voeren naar deze unieke hoogveenbewoner.

De doelstelling was om in ieder geval een goed beeld te krijgen van de verspreiding van deze soort over het gebied. In die percelen waar het Veenhooibeestje (*C. tullia*) voorkomt, zou dan (wellicht) rekening gehouden worden met deze kwetsbare soort met betrekking tot de waterpeil-verhoging. We keken eveneens uit naar een andere hoogveenbewoner, namelijk het Veenbesblauwtje (*Plebeius optilete*).

In totaal werden er dertien bezoekjes, inclusief de excursie, naar het Fochtelooërveen afgelegd en deden we dertien waarnemingen van de aandachtsoort, verdeeld over vijf compartimenten (de minst aantrekkelijke delen). Vanwege een mogelijk broedpaar van de Kraanvogel (*Grus grus*) kon het onderzoek in één van deze compartimenten geen doorgang vinden. Toch is er door een monitoringsroute (de Lange) en door een excursie van de vlinderwerkgroep (1998) een voldoende beeld van het voorkomen in dit perceel ontstaan. Helaas werd het Veenbesblauwtje (*P. optilete*) niet aangetroffen. Zodoende kunnen we voorzichtig concluderen dat het Veenbesblauwtje (*P. optilete*) waarschijnlijk geen vaste populatie heeft in het Fochtelooërveen.

Dat je tijdens een dergelijke inventarisatie ook andere interessante waarnemingen kunt doen, bewijzen de volgende vondsten:

Op 25 juni ontdekten we een Eikeblad (*Gastropacha quercifolia*) rustend op een heipol. De rups van deze soort is gebonden aan -in tegenstelling tot wat de

naam zou kunnen doen vermoeden- allerlei loofbomen (Populier (*Populus*), Pruim (*Prunus domestica*), Appel (*Malus*) en Vuilboom (*Rhamnus*)), maar niet aan Eik (*Quercus*) (Ter Haar, 1989; Ebert, 1994). Lempke (1985) vermeldt van deze soort slechts acht vindplaatsen in het oosten en zuidoosten van de provincie en geeft deze spinner (*Lasiocampidae*) de typering lokaal (zie ook tabel).

Ons land is drie witvlakvlinders rijk, waarvan de Heidewitvlakvlinder (*Teia antiquoides*) het meest zeldzaam is. Eveneens op 25 juni ontdekten we een bijna volgroeide rups van deze soort op Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*). Dit is opmerkelijk, omdat op de Brabantse heidevelden is vastgesteld dat de rups zich voedt met Struikhei (*Calluna vulgaris*) en in mindere mate met Dophei (*E. tetralix*) (Post, 1999) (zie ook tabel).

De volgende dag (26-vi) zagen we de Heidedaguil (*Heliothis maritima*) over de hei scheren. Deze vrij kleine uil vliegt overdag van de ene naar de andere bloeiende pol en is daardoor moeilijk te volgen. Lempke (1985) vermeldt in zijn 'Vlinders van Friesland' drie vindplaatsen (Appelscha, Terschelling en Vlieland), maar de soort is ook door de vlinderwerkgroep een aantal malen waargenomen (zie tabel). De rups leeft overigens van Schijnspurrie (*Spergularia*) en Spurrie (*Spergula*) (Koch, 1991).

Op 3 juli zou de excursie naar het Fochteloërveen plaatshebben, nadat vorig jaar de excursie bijna letterlijk in het water viel. Ook dit jaar leken de weergoden ons niet veel gunstiger gezind, al viel het achteraf gezien mee.

Noodgedwongen moesten de vijfentwintig excursiegangers beziggehouden worden met een kortdurende videofilm over het natuurterrein, na de inleidende woorden van beheerder Klok. Omstreeks kwart voor drie klaarde de lucht en besloten we de stap naar buiten te wagen. Dit uitstapje was van korte duur: een plotseling opkomende onweersbui zorgde ervoor dat we ons naar binnen haastten. Later (half vier) had een tweede poging meer succes. We besloten de groep in drieën te splitsen, om zodoende zo effectief mogelijk het hele gebied te bestrijken op zoek naar het Veenhooibeestje (*C. tullia*).

Helaas vertoonde het Veenhooibeestje (*C. tullia*) zich niet. Toch keerde iedereen met een voldaan gevoel terug. Zo zag elke groep één of meerdere Gladde slangen (*Coronella austriaca*). Het Fochteloërveen is de enige plek in Nederland waar drie soorten slangen voorkomen. De Gladde slang (*C. austriaca*) is de zeldzaamste en heeft zijn naam te danken aan het feit dat de schubben geen ribbels hebben (Ernst, 1994).

We zagen zeven dagvlindersoorten, te weten: vele Heideblauwtjes (*Plebeius argus*) en Grote dikkopjes (*Ochlodes venata*), een Atalanta (*Vanessa atalanta*), enkele Koevinkjes (*Aphantopus hyperantus*), Koolwitjes (*Pieris rapae*), Klein geaderde witjes (*Pieris napi*) en Bruine zandoogjes (*Maniola jurtina*). Op het eerste gezicht iets tegenvallend, maar hoe kan het ook anders in een monotoon gebied als dit.

Bovendien ontdekten we een mooie spanner, *Pachycnemia hippocastanaria*. Deze soort is gebonden aan heideterreinen. Niet vreemd wanneer je weet dat de rups uitsluitend leeft van Struikhei (*C. vulgaris*) en Dophei

(*E.tetralix*) (Ter Haar, 1989). Lempke (1985) meldt deze soort ook al van het Fochteloërveen. Beslist algemeen waren het Stro-uiltje (*Rivula sericealis*), *Macrochilo cribrumalis* (!), het Vierstipbeertje (*Cybosia mesomella*) en de Zilverstreep (*Deltote bankiana*). Ook de (vrucht)bladroller (*Tortricidae*) *Adoxophyes orana* liet zich veelvuldig zien.

's Avonds genoten achttien personen van een fantastische nachtvlindernacht. Het bleef vrij warm, ook al waaide het behoorlijk. Naast de vier traditionele opstellingen werd er ook gebruik gemaakt van een nachtvlinderval en smeer. Dit leverde een groot aantal soorten op (zie totaalijst). Hieronder volgen de 'krenten uit de pap'.

Ook nu liet het Eikeblad (*G. quercifolia*) zich weer zien. We zagen maar liefst drie exemplaren van deze zeldzame spinner (*Lasiocampidae*).

Eén van de toppers van de avond was de pyralide *Evergestis limbata*. Deze soort was pas tweemaal eerder in Friesland waargenomen (Hemrik (1993), Ter Idzard (1995)) (zie tabel) (Zumkehr, 1995). Ook in Nederland is deze micro beslist niet gewoon. In de vorige eeuw is *E. limbata* in Limburg ontdekt door Maurissen. De tweede Nederlandse vondst liet lang op zich wachten. Pas in 1902 ving Schuyt een exemplaar te Gulpen. Sedert 1972 wordt de soort ook elders in Nederland gevangen (Kuchlein, 1993). De rups leeft van Raket (*Sisymbrium*), *Alliaria* en Wede (*Isatis tinctoria*) (Kaltenbach et al., 1987).

Een andere topper was *Hypenodes humidalis*. Over de voedselplanten van dit kleine uiltje is weinig bekend (Skinner, 1986). Koch (1991) vermoedt dat de soort gebonden is aan zeggen (*Carex*), maar een waarneming uit Engeland doet vermoeden dat de soort eerder aan hei gebonden is. Hier werd namelijk in Shropshire de soort op Dophei (*E. tetralix*) vastgesteld (Ebert, 1997). Wel staat vast dat de soort uitsluitend op vochtige plaatsen te vinden is (Sinnema-Bloemen, 1988). De vlinders zijn overdag niet makkelijk te vinden, maar vliegen al in de vroege schemering in zwermen rond (Ebert, 1997). Van Friesland waren vier oude vindplaatsen bekend: Kuikhorne (1867), Eernewoude (1955 en 1958), Fochteloërveen en Nijetrijne (1959). In 1988 werden nog eens vier exemplaren waargenomen op Terschelling (Sinnema-Bloemen, 1988) (zie tabel).

De derde topper was *Schrankia costaestrigalis*. Ook dit is een soort van vochtige plaatsen, hoewel Ebert (1997) vermeldt dat de soort ten noorden van Karlsruhe op een droge, open, met loofbomen vermengd dennebos op zandbodem is gevangen, bij Rastatt in (zand)duinen en in het Murgtal op een droge, warme *Calluna*-vlakte. De vlinder heeft twee generaties per jaar en de rups overwintert. De rups kent een breed scala aan voedselplanten, te weten: o.a. de bloemen van Tijn (*Thymus*), Hennepnetel (*Galeopsis*), Akkerklokje (*Campanula ranunculoides*), Roos (*Rosa*), Struikhei (*C. vulgaris*) en in Engeland Watermunt (*Mentha aquatica*). De vlinder voedt zich met nectar van Struikhei (*C. vulgaris*)

(in Engeland) en Raaigras (*Lolium*). Hoewel wij deze soort op licht vaststelden, komt deze soort aanmerkelijk vaker op ‘smeer’ (Ebert, 1997) (zie ook tabel).

Andere waargenomen nachtvlindersoorten die een vochtig biotoop prefereren zijn: *Aletia pudorina*, *M. cribrumalis*, de Zilverhaak (*Deltote uncula*), de Heidewitvlakvlinder (*T. antiquoides*) (beide ’s middags), *Chilo phragmitella*, *Bactra lancealana* en in mindere mate ook de Zilverstreep (*D. bankiana*), het Goudvenstertje (*Plusia festucae*), *Plusia putnami* en de Rietvink (*Euthrix potatoria*). Ook de heidebeesten waren goed vertegenwoordigd. We vingden *P. hippocastanaria* (’s middags en ’s avonds), de Granietuil (*Lycophotia porphyrea*), de Gewone heispanner (*Ematurga atomaria*) (’s middags), de Nachtpauwoog (*Eudia pavonia*) (rupsen, ’s middags), de Roodbandbeer (*Diacrisia sannio*) (’s middags) en de Grauwe borstel (*Dicallomera fascelina*). Eerder stelden we het Roodbont heide-uiltje (*Anarta myrtilli*) en *Eulithis testata* al vast.

Tabel: aantaltrend van enkele opmerkelijke soorten.

soort	’86	’87	’88	’89	’90	’91	’92	’93	’94	’95	’96	tot.
P.hippocastanaria	27	1	1	4	17	3	3	3	0	1	1	61
G.quercifolia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C.vinula	2	0	2	3	2	1	7	4	1	1	2	25
T.antiquoides	0	0	0	0	0	0	ru	ru	0	0	0	0
D.fascelina	ru	2	1	ru	2	3	2	1	0	ru	ru	11
M.cribrumalis	25	4	3	4	13	5	3	4	4	5	2	72
H.humidalis	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4
S.costaestrigalis	3	4	5	2	12	2	9	0	1	0	0	38
H.maritima	0	0	0	0	4	3	3	0	0	0	0	10
A.pudorina	86	3	15	34	31	23	6	1	5	1	0	205
E.limbata	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2

N.B.: indien de soort in een bepaald jaar niet als adult is waargenomen, maar wel als rups, dan wordt dit met “ru” aangeduid. Deze meldingen hebben geen invloed op de kolom “totaal”.

Ook over de biologie van de eerder genoemde uil (*Noctuidae*), *M. cribrumalis*, is nog maar vrij weinig bekend. Verder dan de algemene uitdrukkingen als grassen (*Gramineae*) en Cypergrassen (*Cyperaceae*), met betrekking tot de voedselplanten, gaat men vaak niet. Volgens een aantal auteurs vreet de rups van Wilg (*Salix*). Bovendien is er succesvol gekweekt met droge zegge- en rietbladeren (Ebert, 1997).

Opvallend was het aantal soorten dat aan planten uit de Anjerfamilie (*Caryophyllaceae*) gebonden is. Zowel *Perizoma flavofasciatum* als *Hadena compta* zijn aangewezen op deze soorten. De rups van *P. flavofasciatum* voedt zich met Avond- en Dagkoekoeksbloem (resp. *Silene latifolia* en *Silene dioica*). *H. compta* daarentegen is afhankelijk van Anjelieren en *Silene* (Ter Haar, 1989). Tevens is volgens Lempke (1985) de Grasanjer (*Dianthus plumarius*) een belangrijke voedselbron uit tuinen. Overigens behoren de voedselplanten van de

eerder genoemde Heidedaguil (*H. maritima*) ook tot deze Anjerfamilie (*Caryophyllaceae*).

Op een mengsel van appelstroop, keukenstroop, basterdsuiker, rode wijn en enkele druppels amylocetaat kwamen maar liefst dertien soorten af. Overwegend uilen (*Noctuidae*), maar ook waren er twee leden van de familie der bladrollers (*Tortricidae*). In de totaalijst staat aangegeven of een soort op smeer is vastgesteld.

Omstreeks twee uur keerde de rust terug in het veen. De generatoren waren namelijk tot zwijgen gebracht. Moe, maar voldaan keerden we huiswaarts.

Op 7 juli ontdekten we op een wilgje (*Salix*) een fraaie rups van de Hermelijnvlinder (*Cerura vinula*). Deze rups bezit een ingenieus afweersysteem. Wanneer de rups namelijk geplaagd wordt, spuit zij achter haar kop een zuur (mierenzuur) uit.

Tijdens onze laatste inventarisatie (8-vii) ontdekten we wederom een Eikeblad (*G. quercifolia*).

Op 20 juli zagen dhr. Hermsen en dhr. Saunders, naast verscheidene Boemblauwtjes (*Celastrina argiolus*) op het struikgewas rondom het veen, tevens één exemplaar midden in het veen. Volgens Bink (1992) heeft de voorjaarsgeneratie een voorkeur voor bossen, parken en tuinen. De zomergeneratie leeft echter ook op heidevelden, vooral wanneer er voldoende Sporehout (*Rhamnus frangula*) aanwezig is. Eénzelfde waarneming deden wij overigens ook te Nieuwehorne (3-viii).

Rest ons nog de medewerkers van Natuurmonumenten te bedanken voor de gastvrijheid tijdens de excursie en de inventarisaties. Voorts willen we hen bedanken voor het afstaan van deze boeiende opdracht aan de vlinderwerkgroep.

Literatuurverantwoording:

- Bink, F.A., 1992, Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa, 512pp., Schuyt & Co, Haarlem
- Ebert, G., 1994, Die Schmetterlinge Baden-Württembergs, band 4 nachtfalter II, 535pp., Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Ebert, G., 1997, Die Schmetterlinge Baden-Württembergs, band 5 nachtfalter III, 575pp., Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Ebert, G., 1997, Die Schmetterlinge Baden-Württembergs, band 6 nachtfalter IV, 622pp., Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Ebert, G., 1998, Die Schmetterlinge Baden-Württembergs, band 7 nachtfalter V, 582pp., Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Ernst, H., 1994, Natuurlijk Friesland, 104pp., Friese pers boekerij, Leeuwarden
- Goater, B., 1986, British Pyralid Moths, A Guide to their Identification, 175pp., Harley books, Colchester
- Graaf Bentinck, G. A. et al., 1968, De Nederlandse Bladrollers (*Tortricidae*), 200pp. + 99pl., Monografieën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging – No. 3, Amsterdam
- Haar, D. ter, 1989, Onze vlinders, 491pp., Uitgeverij intercombi van Seijen b.v., Leeuwarden
- Kaltenbach, Th. et al., 1987, Klein Schmetterlinge, beobachten·bestimmen, 288pp., Neumann-Neudamm, Melsungen
- Koch, M., 1991, Wir bestimmen Schmetterlinge, 792pp., Neumann Verlag, Radebeul
- Kuchlein, J.H., 1993, De Kleine Vlinders, Handboek voor de faunistiek van de Nederlandse Microlepidoptera, 715pp., Pudoc, Wageningen

- Lempke, B.J., 1985, De Vlinders van Friesland, 264pp., Fryske Akademy, Leeuwarden
- Meijden, R. van der, 1996, Heukels' flora van Nederland, 662pp., Wolters-Noordhoff, Groningen
- Post, F., 1999, *Orgyia antiquoides* als veelvraat, Schubnieuws nr. 3: 6-8
- Schaminée, J.H.J. et al., 1995, De Vegetatie van Nederland, deel 2, Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden, 358pp., Opulus Press, Uppsala, Leiden
- Sinnema, S., 1986-1996, Overzicht van Vlinderwaarnemingen in Friesland in 1986-1996, Jaarverslag 1986-1996, Vlinderwerkgroep Friesland: var.
- Sinnema-Bloemen, J., 1988, Noctuidae, Jaarverslag 1988, Vlinderwerkgroep Friesland: 28-32
- Skinner, B., 1984, A Colour Identification Guide to Moths of the British Isles, 267pp., Penguin-books, Harmondsworth
- Vos, R. de, 1995, Naam- en Codelijst van de Nederlandse Macro-nachtvlinders (Lepidoptera: Heterocera). Verslagen en Technische gegevens, 64: 1-100
- Wynhoff, I., 1998, Veenhooibeestje: verdroogd of verdronken? De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. VS 98.12
- Zumkehr, P., 1995, Microlepidoptera in Friesland 4, Een overzicht van bijzondere vangsten en waarnemingen in 1995, Jaarverslag 1995, Vlinderwerkgroep Friesland: 9-16

H. en A. Hunneman

Topografie van het Fochteloöerveen met de compartimenten waarin het Veenhooibeestje in 1999 is waargenomen. Achter de compartimentnummers staat tussen haakjes het aantal waarnemingen in het desbetreffende compartiment.

TOTAALLIJST VAN WAARGENOMEN LEPIDOPTERA IN HET FOCHTELOOËRVEEN

Legenda: ei = eitjes l = lichtvangst ru = rups s = smeerselvangst za = zakje
N.B.: een 'l' (lichtvangst) betekent niet zondermeer dat de soort uitsluitend op licht is waargenomen. Waarnemingen buiten de excursie om zijn onderstreept en zijn voorzien van een datum of data.

Psychidae

Psyche casta PALLAS [za]

Yponomeutidae

Yponomeuta evonymella LINNAEUS [l]

Argyresthia brockeella HÜBNER [l]

Tortricidae

Pandemis cerasana HÜBNER [s][l]

Archips podana SCOPOLI [l]

Archips xylosteana LINNAEUS [s]

Adoxophyes orana F.R.

Tortrix viridana LINNAEUS [l]

Olethreutes lacunana D. & S.

Bactra lancealana HÜBNER

Epiblema ndlmanniana LINNAEUS [l]

Limacodidae

Apoda limacodes HUFNAGEL [l]

Pyralidae

Dioryctria abietella D. & S. [l]

Hypospygia costalis FABRICIUS

Endotricha flammealis D. & S. [l]

Chilo phragmitella HÜBNER [l]

***Chrysoeuchia culmella* LINNAEUS [l]**

Catoptria margaritella D. & S. [l]

Evergestis limbata LINNAEUS [l]

Ostrinia nubilalis HÜBNER [l]

Pleuroptya ruralis SCOPOLI [l]

Geometridae

***Lomaspilis marginata* LINNAEUS [l]**

Semiothisa notata LINNAEUS [l]

Semiothisa alternata D. & S. [l]

Pachycnemia hippocastanaria HÜBNER [l]

Epione repandaria HUFNAGEL [l]

Apeira syringaria LINNAEUS [l]

Crocallis elinguarina LINNAEUS [l]

Biston betularius LINNAEUS [l]

Ectropis crepuscularia D. & S. [l]

Ematurga atomaria LINNAEUS

Cabera pusaria LINNAEUS [l]

Cabera exanthemata SCOPOLI

Geometra papilionaria LINNAEUS [l]

Comibaena bajularia D. & S. [l]

Hemithea aestivaria HÜBNER [l]

Cyclophora albipunctata HUFNAGEL [8-vii]

Scopula floslactata HAWORTH [l]

Scopula immutata LINNAEUS [l]

Idaea muricata HUFNAGEL

Idaea dimidiata HUFNAGEL [l]

Idaea emarginata LINNAEUS [l]

Idaea aversata LINNAEUS [l]

Epirrhoë rivata HÜBNER [l]

Camptogramma bilineatum LINNAEUS

Enlithis testata LINNAEUS [7-vii;20-vii]

Enlithis pyraliata D. & S. [l]

Plemyria rubiginata D. & S. [l]

Hydria undulata LINNAEUS

Perizoma alchemillatum LINNAEUS [l]

Perizoma flavofasciatum THUNBERG [l]

Eupithecia subumbrata D. & S. [l]

Gymnoscelis rufifasciata HAWORTH [l]

Chlorocystis v-ata HAWORTH [l]

Acaasis viretata HÜBNER [l]

Drepanidae

Falcaria lacertinaria LINNAEUS [l]

Thyatira batis LINNAEUS [l]

Habrosyne pyritoides HUFNAGEL [l]

Ochropacha duplaris LINNAEUS [l]

Hesperiidae

Thymelicus lineola OCHSENHEIMER [20-vii]

Ochlodes venata BREMER & GREY

Pieridae

Pieris brassicae LINNAEUS [20-vii]

Pieris rapae LINNAEUS

Pieris napi LINNAEUS

Nymphalidae

Vanessa atalanta LINNAEUS

Satyridae

Maniola jurtina LINNAEUS

Aphantopus hyperantus LINNAEUS

Pyronia tithonus LINNAEUS [20-vii]

Coenonympha tullia MÜLLER [17-vi;24-vi;25-vi;26-vi;7-vii;13-vii]

Lycaenidae

Celastrina argiolus LINNAEUS [7-vii;20-vii]

Plebeius argus LINNAEUS

Lasiocampidae

Malacosoma neustria LINNAEUS [l]

Lasioecampa quercus LINNAEUS [20-vii]
Macrothylacia rubi LINNAEUS [ei][ru]
Euthrix potatoria LINNAEUS []
Gastropacha quercifolia LINNAEUS []

Saturniidae

Eudia pavonia LINNAEUS [ru]

Sphingidae

Smerinthus ocellatus LINNAEUS []
Laotboe populi LINNAEUS []
Deilephila elpenor LINNAEUS []
Deilephila porcellus LINNAEUS []

Notodontidae

Notodonta dromedarius LINNAEUS []
Notodonta ziczac LINNAEUS []
Pterostoma palpina CLERCK []
Cerura vinula LINNAEUS [ru][7-viii]
Phalera bucephala LINNAEUS []

Lymantriidae

Teia antiquoides HÜBNER [ru]
Dicallomera fascelina LINNAEUS []
Sprageidus similis FUESSLY []

Arctiidae

Thumata senex HÜBNER []
Miltochrista miniata FORSTER []
Atolmis rubricollis LINNAEUS
Cybosia mesomella LINNAEUS []
Pelosa muscerda HUFNAGEL []
Eilema griseola HÜBNER []
***Eilema complana* LINNAEUS [!]**
Diacrisia sannio LINNAEUS
Spilosoma luteum HUFNAGEL []
Phragmatobia fuliginosa LINNAEUS []

Noctuidae

Macrochilo cribrumalis HÜBNER []
Hermينيا tarsipennalis TREITSCHKE [s][!]
Rivula sericealis SCOPOLI []
Hyphenodes humidalis DOUBLEDAY []
Schrankia costaeirigalis STEPHENS []
Nola aerugula HÜBNER []
Earias clorana LINNAEUS []

Acrionicta leporina LINNAEUS []
Subacronicta megacephala D. & S. []
Protodeltote pygarga HUFNAGEL [s][!]
Deltote uncula CLERCK
Deltote bankiana FABRICIUS []
Diachrysis chrysitis LINNAEUS []
Plusia festucae LINNAEUS []
Plusia putnami GROTE []
Antographa gamma LINNAEUS []
Heliothis maritima DE GRASLIN [26-vi]
Elaphria venustula HÜBNER []
Hoplodrina octogenaria GOEZE []
Rusina ferruginea ESPER [s][!]
Phlogophora meticulosa LINNAEUS []
Parastichtis suspecta HÜBNER [s][!]
Apamea monoglypha HUFNAGEL []
Apamea crenata HUFNAGEL [s][!]
Oligia latruncula D. & S. []
Mesapamea secalis LINNAEUS/
M. didyma ESPER
Archana sparganii ESPER []
Discestra trifolii HUFNAGEL [s]
Anarta myrtilli LINNAEUS [ru][26-vi;2-vii;20-vii]
Diataraxia oleracea LINNAEUS [s][!]
Dianobia thalassina HUFNAGEL [s]
Hadena compta D. & S. []
Melanchnra pisi LINNAEUS [s][!][ru]
Aletia ferrago FABRICIUS []
Aletia pudorina D. & S. []
Aletia impura HÜBNER [s][!]
Axylia putris LINNAEUS []
Ochropleura plecta LINNAEUS []
Diarsia mendica FABRICIUS []
Noctua pronuba LINNAEUS [s][!]
Noctua fimbriata SCHREBER []
Lycophotia porphyrea D. & S. []
Megasema triangulum HUFNAGEL []
Agrotis exclamations LINNAEUS []

H. en A. Hunneman

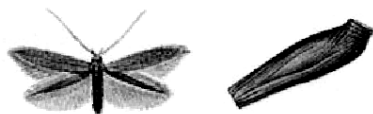
Verslag Excursie Aekingerzand, op 21 & 22 augustus

Het Aekingerzand, of zoals het ook vaak genoemd wordt “de Kale Duinen”, is een van de verschillende natuurgebieden, gelegen in de grensstreek tussen Drenthe en Friesland, in het zogenaamde Drents-Friese Woud.

Andere, binnen dit uitgestrekte, landschappelijk zeer fraaie gebied, kleinere natuurgebiedjes zijn bijvoorbeeld de Hildenberg, 't Groote Veen en het Aekingerbroek. Het gaat hier om respectievelijk een heideterrein, een in het bos gelegen veengebiedje en een graslandencomplex rond de bovenloop van de Vledder A. Ik noem deze gebieden hier bewust “kleinere natuurgebiedjes” omdat het Aekingerzand een veel uitgestrekter natuurgebied is. Dit gebied wordt gekenmerkt door veel reliëf. De begroeiing bestaat voornamelijk uit heide en diverse grassen. Op de hogere, droge gronden, een groot deel van het gebied, groeit voornamelijk struikheide. Hier en daar op de wat lagere, nattere delen bestaat de begroeiing uit een dopheidevegetatie. Daarnaast is er een aanzienlijke oppervlakte stuifzand. Hier groeit praktisch niets, hooguit wat grassen van schrale bodem en een aantal vliegennissen. Als je op een hoog punt in het gebied staat (er is een uitkijktoren) kun je pas goed zien hoe groot en stil dit natuurgebied werkelijk is. Het grootste gedeelte van het Aekingerzand is omgeven door bossen. Voornamelijk naaldbossen, die voor een groot deel nog bestaan voor de houtproductie, maar hier en daar ook wat loofhout. Het gebied is in beheer bij het Staatsbosbeheer. Deze natuurbeheerder is begin jaren '90 begonnen met het kappen van een grote oppervlakte bos. Op deze manier wordt geprobeerd om het voor de natuur belangrijke stuifzand in stand te houden.

De eerste woorden, die gewisseld werden aan het begin van de excursie op zaterdag 21 augustus, gingen over de ervaringen die opgedaan waren in de vakanties van de verschillende excursiegangers. Om ongeveer twee uur 's middags waren de meeste mensen present. Een groepje van zo'n 14 personen vertrok, na het praatje op het parkeerterrein tegenover het Canadameer tussen Appelscha en Zorgvlied, richting het natuurgebied. Na het oversteken van een zandvlakte werden de eerste vlinders waargenomen. Zo werd al snel de eerste Heivlinder (*Hipparchia semele*) gezien. Deze typisch heide-vlinder kan vrij veel waargenomen worden op dergelijke plaatsen. De vlinder vliegt vrij laat in het jaar, zodat ook tijdens deze excursie een flink aantal van deze fraai vliegende vlinders werd gezien. Andere soorten die al vrij snel werden waargenomen waren bijvoorbeeld de Kleine Vuurvlinder (*Lycaena phlaes*) en de Gamma-uil (*Autographa gamma*), een zeer algemene nachtvlinder (trekvlinder) die bijna overal kan worden waargenomen. De tocht werd voortgezet. Er werd besloten om richting de rand van het heidegebied te lopen omdat daar meer loofhout, berken en eiken, groeit. Tijdens dit loopje werd een prachtig klein uiltje, het Roodbonte Heideuiltje (*Anarta myrtilli*), gevangen en werden hier en daar wat micro's (meest grasmotjes) uit de vegetatie opgejaagd. Tijdens een grondige inspectie van een langs het pad staande eik, begon het te regenen. De eik bood een bijna waterdicht

dak zodat we praktisch niet nat zijn geworden. Deze schuilpartij heeft enkele leuke waarnemingen opgeleverd. Zo werden enkele rupsen van de Slakrupsvlinder (*Apoda limacodes*) op de bladeren van de eik gevonden. De rups van deze overdag actieve nachtvlinder kan in augustus of september gevonden worden. De groene, platte rups die voornamelijk op eik (maar ook op beuk) leeft, lijkt iets op een slakje en zit vaak aan de onderzijde van het blad, waar het bladmoes weggevreten wordt. Op dezelfde eik werd nog een rups van de Meriansborstel (*Calliteara pudibunda*) gevonden. In het jonge stadium is deze harige rups vrij geel en heeft een aantal borsteltjes op z'n rug. Op de achterkant van het lichaam zit een vrij lange, rode borstel. Als de rups ouder en groter wordt verdwijnt de gele kleur en wordt hij veel donkerder. Op deze interessante boom werden ook nog "zakjes" gevonden. Het ging hier om zakjes van een vlindertje (micro) uit de familie van de Coleophoridae. De rupsen van deze vlinderfamilie leven in omhulsels, de zogenaamde zakjes (zie afbeelding), waarin ze ook verpoppen. Na de bui werd de

tocht voortgezet richting het open, reliëfrijke deel van de heide. Erg veel vlinders werden niet waargenomen. Hier en daar een witje en de soorten die al eerder genoemd zijn. Wel werd hier nog een andere dagvlinder, het Hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*) waargenomen. Ook deze vlinder is typisch voor dergelijke gebieden. Helaas werden tijdens deze middag niet erg veel vlinders waargenomen. Het was natuurlijk reeds eind augustus en ook het weer wilde niet echt meewerken. Toch werd op een gegeven moment nog een erg bijzondere waarneming gedaan, althans Iemand zag in de heidevegetatie op een heidetakje een onbekend vlindertje zitten, dat in eerste instantie de naam zilverspanner kreeg. De soort was volgens de persoon, in Friesland nog nooit waargenomen, maar we zaten natuurlijk dicht bij de grens met de provincie Drenthe. Zouden we dan toch nog een spectaculaire soort ontdekt hebben? Alle illusies werden al snel te niet gedaan toen iemand het beestje wilde fotograferen, om toch een bewijs van de waarneming te hebben. Het bleek om een kapot haarspeldje te gaan, die tegenwoordig voor een paar centen in veel winkels te verkrijgen is, en door veel meisjes gedragen wordt Later, op de weg terug naar de parkeerplaats, werd nog de Atalanta (*Vanessa atalanta*) waargenomen. Bij de parkeerplaats werd afgesproken dat de nachtvlinderexcursie verplaatst zou worden naar de volgende dag. De weerberichten voor dié dag waren beter. Zo gezegd, zo gedaan. Zondagavond omstreeks negen uur, werden door een wat kleinere groep mensen dan de voorgaande dag, een drietal verschillende opstellingen gemaakt. Zodra de doeken en lampen stonden werd eerst begonnen met smeren. Twee potten zoetigheid (met een erg lange lijst ingrediënten) werden op twee verschillende routes op de bomen aangebracht. Na een kop koffie zaten de eerste vlinders, onder andere de zeer fraai getekende *Cerapteryx graminis* op het

witte doek en werden de “smeer-routes” gelopen. Dit leverde een aantal leuke waarnemingen op. In totaal werden op smear zo’n 12 soorten aangetroffen. Van de Huismoeder (*Noctua pronuba*) en de Pyramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*) werden meerder exemplaren op het stroperige goedje aangetroffen. Naast deze veelvuldig voorkomende soorten werden ook minder algemene soorten gezien. Zo genoten de twee uilen *Blepharita satura* en *Agrotis ipsilon* van dit tafeltje dekje. De eerste is een vrij grote uil waarvan de bovenvleugels groenig opschijnen. De tweede is een trekvlinder met vrij lange, smalle bovenvleugels. Ook werd er nog een familielid van de gewone huismoeder op de stroop gezien. In eerste instantie werd gedacht aan *Noctua comes*, maar het bleek later (de volgende dag) te gaan om de zeldzamere *Noctua orbona*, die een donkere stip op de voorrand van de bovenvleugel heeft. Terug bij de doeken bleken ook hier een aantal leuke soorten door het felle licht te zijn aangetrokken. Het ging voornamelijk om spanners (Geometridae) en uilen (Noctuidae). Van de familie van de spanners werden o.a. *Semiothisa notata*, de Schimmel (*Cloroclysta truncata*), de fraai groene Colostygia pectinataria, de Purperbandspanner (*Cosmorhoe ocellata*), de felgele Hagedoornvlinder (*Opisthograptis luteolata*) en twee soorten bloemspannertjes (*Eupithecia nanata* en *E. icterata*) waargenomen. Ook van de familie van de uilen

werd een aardig aantal soorten waargenomen. Het betrof o.a. *Xestia c-nigrum* (zie afbeelding, links), *Luperina testacea*, de prachtig bonte *Agrotis vestigialis* (zie afbeelding, rechts), de wat kleinere huismoedersoort *Noctua interjecta*, de Hyena (*Cosmia trapezina*) en de Agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*). Naast uilen en spanners werden nog enkele soorten uit andere families waargenomen. Bijvoorbeeld het beertje *Eilema complana* en het Klein Avondrood (*Deilephila porcellus*), een kleine pijlstaart. Ook werden nog een aantal micro’s waargenomen, waarvan ik de namen hier niet zal noemen en kroop er achter een van de lakens een kleine watersalamander door het zand. Al met al een erg interessante excursie waarbij tijdens de nachtelijke uurtjes een aanzienlijk groter aantal soorten werd waargenomen dan de excursie op de zaterdagmiddag.

Gerrit Tuinstra

Excursie Staniastata en Griekse en Turkse Bosjes

Het is bepaald geen vlinderweer als we op 8 mei 's middags om twee uur aankomen bij Staniastate, vlakbij Oenkerk. Er staat een straffe noordwestenwind, maar gelukkig laat de zon zich regelmatig zien. We hebben onze hoop gevestigd op luwe plekje in deze bosrijke omgeving. Ook Andy Saunders, Willem de Jong, Doeke Stienstra, Luut de Zee en Marten, Henk en Auke Hunneman hebben zich niet door de koude wind laten afschrikken en verzamelen zich op een parkeerterrein richting Molenend. Deze parkeerplaats ligt aan de oostkant van Staniastate en dus enigszins in de luwte. We zien vlakbij de auto's dan ook al snel een aantal dagvlinders: het Landkaaartje, Oranjetipje, Klein geaderd witje en Groot koolwitje. Zoiets geeft de burger moed en het veldje wordt verder afgestruind. Op de Pinksterbloemen aan de rand van het veldje vinden we eitjes van de Oranjetip. Tijdens de excursie van vorig jaar in het Katlijker Schar hadden we een bijzondere micro waargenomen, namelijk *Adela rufimetrella*, een kleine langsprietmot. En ook hier vinden we op de Pinksterbloem een aantal exemplaren van deze fraai gekleurde micro; hij was nog niet bekend van dit gebied. Ook een meer bekende langsprietmot, namelijk *Adela reaumurella* wordt gezien, evenals rupsen van de Grote wintervlinder (*Erannis defoliaria*).

Omdat in Staniastate zelf weinig onderbegroeiing te vinden is besluiten we onze excursie te richten op de Griekse en Turkse bosjes. Dit zijn van oorsprong eikenhakhoutbosjes, waarin in de loop der tijden een aantal paden is ontstaan. De nogal exotische naam van deze bosjes zou afkomstig zijn van de verkoop van staatsobligaties aan Griekenland en Turkije, waarmee de familie Van Sminia de aanleg van deze bosjes bekostigde.

Onderweg zien we aan de voet van dikke eikenstammen honderden "zakjesdragers" zitten, die kennelijk de algen op de vochtige stammen consumeren. Als we in de Griekse en Turkse Bosjes zijn gearriveerd blijken ook daar de stammen vol te zitten met deze kokertjes. We hebben geen idee welke zakjesdrager het hier betreft en achteraf klopt dat ook wel. Het blijken namelijk de larven te zijn van een schietmot, die niet in het water leeft, maar inderdaad op vochtige boomstammen. De oogst aan dagvlinders is niet erg groot: we zien in de boslaantjes nog een tiental Bonte zandoogjes, een Oranjetip, een Klein geaderd witje, een Groot koolwitje, een Dagpauwoog en een Boomblauwtje. Op Lijsterbes wordt nog een rups van de spanner *Hemitea aestivaria* waargenomen, terwijl in de onderbegroeiing een rups van de Grote beer (*Arctia caja*) wordt gevonden. Tenslotte zien we nog twee nachtvlinders tegen de bomen zitten: het spannertje *Acasis viretata* en *Hydriomena impluviata*. Ook de microliefhebbers komen toch nog aan hun trekken, want we kunnen een derde soort langsprietmot begroeten, namelijk *Adela swammerdamella* en we zien *Incurvaria masculella*.

Om een uur of vier besluiten we huiswaarts te keren; ondanks het ongunstige weer hebben we toch nog kunnen genieten van een redelijk aantal vlinders.

Siep Sinnema

Verslag excursies in samenwerking met It Fryske Gea.

In samenwerking met It Fryske Gea organiseerde de Vlinderwerkgroep Friesland een nachtvlinderexcursie op 18 juni 1999 en om acht uur 's avonds kon Anton Huitema van It Fryske Gea ongeveer 25 personen bij de Reidplûm in Earnewâld verwelkomen. Van de Vlinderwerkgroep Friesland waren Siep en Jannie Sinnema en Gerrit Tuinstra aanwezig. Tot ongeveer tien uur hebben we gewandeld in de omgeving van de Reidplûm. Het was onbewolkt weer waardoor het 's avonds aardig fris was. Hierdoor lieten de nachtvlinders zich moeilijk opjagen.

Langs het pad in het gras vlogen tientallen grasmotten (o.a. *Crambus pascuella*). Bij de sloot zagen we het Kroosvlindertje (*Cataclysta lemnata*) en het Waterlelievlindertje (*Elophila nymphaeta*). In het struikgewas zagen we bij varens de houtboorder *Phymatopus hectus* en op een Berk de wespvlinder *Synanthedon speciforme*. Bij het rietveld vonden we enkele poppen en een vrouwtjesvlinder van de Rietvink of Drinkerrups (*Euthrix potatoria*). Ook vloog er een klein uiltje met de naam Zilverstreep (*Deltote bankiana*); ook werden een klein beertje *Thumata senex* en een goudgele spanner *Camptogramma bilineatum* waargenomen.

Na de wandeling dronken we koffie in de Reidplûm. Men kon daar ook levende rupsen en poppen in potten bekijken en enkele opgezette nachtvlinders bewonderen. Siep toonde hierna dia's van nachtvlinders en bijbehorende rupsen om aan te tonen, dat er 's nachts veel mooie en kleurrijke vlinders te zien zijn.

Om ruim elf uur gingen we naar buiten. De Vlinderwerkgroep had drie opstellingen met verschillende lampen neergezet om nachtvlinders aan te trekken. Omdat het een heldere nacht was, werd het niet goed donker en erg koud. Om middernacht was het slechts 7 °C. De doorgewinterde excursiegangers konden toch nog totaal 14 verschillende nachtvlinders op het laken bewonderen, zoals de grote groene Zomermeter (*Geometra papilionaria*) en enkele uilen.

Om half één was alles weer opgeruimd en keerde iedereen huiswaarts. Dat was vroeg, want op een warme zomeravond gaan nachtvlinderliefhebbers gewoonlijk door tot twee uur.

Voor de volledigheid volgen hier de waargenomen nachtvlinders bij de lampen:

Schoenobius forficella
Donacaula mucronella
Lomaspilis marginata
Cabera exanthemata
Geometra papilionaria
Idaea biselata
Idaea dimidiata

Thumata senex
Rivula sericealis
Acronicta leporina
Lacanobia oleracea
Mythimna impura
Diarsia mendica
Agrotis exclamationis

Door It Fryske Gea was op 18 september een excursie gepland in het kader van de "Week van het Landschap". Het thema was deze keer "Klein Gespuis". De Vlinderwerkgroep Friesland was gevraagd om de avond te verzorgen. Om half negen werden ruim 25 personen verwelkomd met koffie of thee. Na een korte inleiding van Siep Sinnema gingen we met z'n allen naar buiten, want het was intussen donker geworden. De Vlinderwerkgroep had drie opstellingen met lakens en lampen in de buurt neergezet. Bovendien hadden Gerrit Tuinstra en Henk en Auke Hunneman op enkele bomen stroop gesmeerd om vlinders te lokken. Met zaklantaarns werden de verschillende bomen gecontroleerd op de aanwezigheid van nachtvlinders. Slechts drie uilen snoepten van de stroop: Pyramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*), *Agrochola helvola* en de Kooluil (*Mamestra brassicae*). Ook zaten er al vlinders op de lakens bij de lampen.

Na de eerste rondgang kwamen we weer samen in de werkschuur. Siep vertelde over nachtvlinders en toonde er dia's bij. Hierna maakten we de tweede ronde langs de verlichte lakens. Totaal hebben we die avond 25 verschillende nachtvlinders gezien, o.a. de trekvlinders Gamma-uil (*Autographa gamma*) en *Agrotis ipsilon*. Verder waren de typische najaarsvlinders aanwezig, zoals *Ennomos alniaria*, *Agrochola helvola* en *Eupsilia transversa*. Opvallend was ook dat er een Donsvlinder (*Sphrageidus similis*) op het doek zat; dit was mogelijk een exemplaar van de tweede generatie.

Om half twaalf was het nog maar 12 °C en kwamen er geen nieuwe vlinders op het laken. Het werd tijd om te stoppen. Gezien de reacties van de bezoekers was het een geslaagde avond.

De waargenomen nachtvlinders zijn:

Archips podana	Amphipyra pyramidea
Opisthograptis luteolata	Phlogophora meticulosa
Ennomos alniaria	Agrochola helvola
Peribatodes rhomboidarius	Eupsilia transversa
Xanthorhoe designata	Chortodes pygmina
Chloroclysta truncata	Lacanobia oleracea
Thera obeliscata	Mamestra brassicae
Sphrageidus similis	Ochroleura plecta
Pelosia muscerda	Noctua pronuba
Phragmatobia fuliginosa	Xestia c-nigrum
Rivula sericealis	Agrotis puta
Hypena proboscidalis	Agrotis ipsilon
Autographa gamma	

Janny Sinnema

Noteer deze data in uw agenda!

Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland:

-dinsdag 16 november 1999 20.00 uur
Fries Natuurmuseum te Leeuwarden.

Bijeenkomsten N.E.V-afdeling Noord:

-zondag 28 november 1999 14.00 uur
Natuurmuseum te Groningen.
-zondag 30 januari 2000 14.00 uur
Fries Natuurmuseum te Leeuwarden.

Bijeenkomst sectie Ter Haar:

-zaterdag 6 november te Lexmond.

Bijeenkomst sectie Snellen:

-zaterdag 30 oktober te Lexmond.

“Liefhebbersdagen” Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie/Zoölogisch
Museum van de Universiteit van Amsterdam:

-20 november 1999.

-18 december 1999.

N.B.: deze liefhebbersdagen zijn alleen toegankelijk voor leden van de
Nederlandse Entomologische Vereniging.